

﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾

الَّتَرْتِيلُ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَحِفْظُ الْوُقُوفِ

روان خوانی

تجوید پروردگار کریم

«با تجدیدنظر و اضافات»

شیخ علی حبیبی - محمدرضا شهبازی

سرشناسه	حبیبی، علی، ۱۳۳۷ -
عنوان و نام پدیدآور	روانخوانی و تجوید قرآن کریم (با تجدید نظر و اضافات) / علی حبیبی، محمدرضا شهیدی
مشخصات نشر	مشهد: نشر کتاب ولایت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۳۴۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۳۴-۰-۲
وضعیت فهرست نویسی	فنیاً
موضوع	قرآن -- قرائت -- راهنمای آموزشی
موضوع	قرآن -- تجوید -- راهنمای آموزشی
شناسه افزوده	شهیدی، محمدرضا، ۱۳۳۷ -
رده بندی کنگره	۱۲۸۹ الف ۲۳۹ ح ۷۲/۵ BP
رده بندی دیویی	۳۹۷/۱۵۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۱۱۷۶۴

روانخوانی و تجوید قرآن کریم (با تجدید نظر و اضافات)

تالیف: شیخ علی حبیبی و محمدرضا شهیدی

ناشر: انتشارات کتاب ولایت

نوبت چاپ: اول، تابستان ۹۶

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۳۴-۰-۲

مواکز پخش:

مشهد مقدس، بهجت ۲، گنجینه کتاب، انتشارات کتاب ولایت: ۳۲۲۱۱۷۶۷ - ۵۱

مشهد مقدس، بهجت ۲، نشر نورالکتاب: ۳۲۲۴۲۲۶۲ و ۳۲۲۳۳۱۳۰ - ۵۱

فهرست مطالب

۷	مقدمه حضرت آیت الله معرفت رحمته الله
۹	پیش گفتار
	بخش اول: روان خوانی قرآن کریم
۱۹	درس اول: الفبای زبان عرب و حروف مقطعه در قرآن کریم
۲۳	علامه های قرآن کریم
۲۴	درس دوم: صداهای کوتاه (حرکات)
۲۹	درس سوم: صداهای کشیده (حروف مدّی) «۱»
۳۳	درس چهارم: صداهای تشبیه (حروف مدّی) «۲»
۳۷	درس پنجم: سکون
۴۱	درس ششم: تشدید
۴۵	درس هفتم: مدّ
۴۹	درس هشتم: تنوین
۵۳	درس نهم: حروف ناخوانا «۱»
۵۹	درس دهم: حروف ناخوانا «۲»
۶۵	درس یازدهم: حروفی که نوشته نشده ولی باید خوانده شوند
۷۱	درس دوازدهم: رفع التقاء ساکنین
۷۷	درس سیزدهم: وقف
۸۳	پرسش های چهارگزینه ای روان خوانی قرآن کریم

بخش دوم: تجوید قرآن کریم

درس اول: قرائت و تجوید قرآن کریم.....	۹۳
درس دوم: آشنایی با مخارج حروف «۱».....	۹۹
درس سوم: آشنایی با مخارج حروف «۲».....	۱۰۵
درس چهارم: آشنایی با صفات حروف «۱».....	۱۱۳
درس پنجم: آشنایی با صفات حروف «۲».....	۱۲۱
درس ششم: تمایز حروف «۱».....	۱۲۹
درس هفتم: تمایز حروف «۲».....	۱۳۵
درس هشتم: تمایز حروف «۳».....	۱۴۰
درس نهم: تفخیم، ترقیق، «۱».....	۱۴۵
درس دهم: تفخیم، ترقیق «۲».....	۱۵۰
درس یازدهم: ادغام.....	۱۵۵
درس دوازدهم: احکام میم ساکن.....	۱۶۱
درس سیزدهم: احکام نون ساکن و تنوین «۱».....	۱۶۵
درس چهاردهم: احکام نون ساکن و تنوین «۲».....	۱۷۱
درس پانزدهم: جمع بندی موارد غُنه.....	۱۷۷
درس شانزدهم: مدّ و قصر «۱».....	۱۸۱
درس هفدهم: مدّ و قصر «۲».....	۱۸۹

بخش سوم: وقف و ابتداء

درس اول: وقف و ابتداء.....	۱۹۷
درس دوم: انتخاب محل مناسب برای وقف نمودن.....	۲۰۳
درس سوم: «اقسام وقف» بر اساس تقسیم بندی «سجاوندی».....	۲۱۳
درس چهارم: رموز سجاوندی.....	۲۱۹
درس پنجم: خاتمه.....	۲۲۵
پرسش های چهارگزینه ای تجوید قرآن کریم.....	۲۳۱

مقدمه حضرت آیت الله معرفت صاحب کتاب التمهید فی علوم القرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى، مُحَمَّدٌ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.

قرآن، بگانه کتاب آسمانی است که علاوه بر این که تشریع احکام و تکالیف وارده در تریعت را بیان می دارد، معجزه خالده و جاوید اسلام را نیز تشکیل می دهد. لذا بگانه کتابی است که هر دو سَمَت را دارا می باشد و دارای این امتیاز بزرگ است.

و نیز این کتاب آسمان دارا دو جنبه عمومی و خصوصی است، از طرفی با مردم سخن گفته و بازبان آنان به گگونشسته و از طرفی دیگر، با خواص سخن آغاز کرده است. هم توده مردم از آن بهره مند می گردند و هم خواص از آن استفاده های شایان می برند.

این از ویژگی های قرآن است که در همه جوانب و تمام سطوح، سخن رانده و همگان را جواب گفته است.

از این رو، قرائت و تلاوت قرآن، برای همه فرض و حتم است. ما هم از محتوای بلند آن آگاه گردند و هم از ترنم قرائت آن لذت برند. و در نهایت، اعجاز معنوی و لفظی آن، هر دو آشکار گردد.

البته این روشن شدن ها در صورتی است که قرآن، به طور صحیحی تلاوت شود و قاریان قرآن، با سلامت و روانی، آن را بخوانند و قرائت نمایند، که در این خصوص تحقیقاتی انجام شده و از دیر زمان، قواعد و اصولی برای روان خوانی

(صحیح خوانی) قرآن فراهم گردیده که آن را اصطلاحاً علم «تجوید القرآن» گویند، یعنی: خوب و زیبا تلاوت کردن قرآن، که در سایه این علم شریف، فراهم است. داناان و پژوهشگران در این زمینه، بسیار کوشیده‌اند و آثارگران‌بهای از خود باقی گذارده‌اند و هنوز ادامه دارد و پیوسته در این راستا کوشا می‌باشند.

از جمله کسانی که در این راه زحمت فراوان کشیده‌اند و راه را برای قاریان هموار کرده‌اند، فضیای ارجمند و مُحَقِّق و دانش پرور، آقایان: علی حبیبی و محمد رضا شهدای می‌باشند که اثرگران‌بهای در این زمینه فراهم کرده‌اند و به شایستگی قابل عرضه و نشر می‌باشد. امید است مورد عنایت پژوهشگران و مُحَقِّقان قرار گیرد و در ترفیع این گونه اثرها بکوشند. خداوند امثال این زحمت‌کشان راه علم و دانش را توفیق بیشتر عطا فرماید. ان شاء الله تعالی.

قم - محمّد هادی معرفت

۷۳/۸/۲۲

پیش‌گفتار مؤلف

قال رسول الله ﷺ: «مَا مِنْ مُؤْمِنٍ ذَكَرَ أَوْ أَنْشَى، حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ إِلَّا وَ اللَّهِ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ يَتَفَقَّهُ فِيهِ»^۱.

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «هیچ زن و مرد مؤمنی نیست، آزاده و برده، مگر این که خداوند بر او حقی واجب دارد که باید (به اندازه توانش) قرآن را بیاموزد و در آن (بیندیشد و نسبت به معارف و احکامش) آگاهی پیدا کند».

در احادیث اسلامی برای تعلیم و تعلّم قرآن کریم، سفارش بسیاری شده و برای آن اجر و پاداش فراوانی در نظر گرفته شده است و این امر مسلمانان را بر آن داشته تا به عنوان تکلیف الهی، قرآن را بیاموزند و به دیگران نیز آموزش دهند. برای آموزش قرآن در هر عصر و زمانی، شیوه خاصی به کار گرفته می‌شده، و امروزه با پیشرفت فنون آموزش و اتّیاج به مشترکات زیادی که فرهنگ فارسی با عربی (که زبان قرآن است) دارد، راه‌های جدیدی که خواندن و نوشتن فارسی را یاد گرفته‌اند، روش‌های بسیار ساده‌ای جهت آموزش قرآن، ارائه شده که هر کدام به نوبه خود دارای محاسنی می‌باشد.

برای آموزش و یادگیری قرائت صحیح قرآن کریم، بنسبت باید با اصول کتابت و علامت‌گذاری (روخوانی) قرآن کریم آشنا شد، و پس از آن با یادگیری قواعد تجوید، قرائت قرآن را کامل نمود.

در زمان بعثت پیامبر اکرم ﷺ با توجه به محیط خاصّ جاهلیّت جزیره العرب، کتابت عرب، مراحل اولیه خود را می‌گذرانید و بسیار ساده و ابتدایی و فاقد علامت‌ها و نشانه‌هایی بود که امروزه برای نشان دادن حرکات، سکون، تشدید، مدّ و تنوین و یا تشخیص حروف متشابه از آنها استفاده می‌شود.

زمانی که پیامبر اسلام ﷺ به رسالت برگزیده شد، کاتبان وحی، قرآن را با همان رسم الخط رایج آن روز می نوشتند و با توجه به بیان شیوای قرآن که برای آنها بسیار دلنشین بود و نزول تدریجی قرآن و این که تلفظ صحیح آیات را از زبان پیامبر اکرم ﷺ می شنیدند، در قرائت قرآن، کمتر دچار لغزش می شدند و چنانچه در تلفظ صحیح کلمه ای شک می نمودند از پیامبر ﷺ می پرسیدند.

پس از آن که اسلام گسترش چشمگیر یافت و بسیاری از اقوام غیر عرب نیز به اسلام گریختند، به علت عدم آشنایی با زبان عربی، نمی توانستند قرآن را صحیح بخوانند، حتی خود عرب ها بر اثر معاشرت با آنها از مسیر فطری خود تا حدودی منحرف شدند و دگرگون. در سخنان آنان راه یافت تا آن جا که به تدریج، اشتباه در بیان و سخنان قصصی عرب منتهی به چشم می خورد. این امر حضرت علی بن ابی طالب (ع) را بر آن داشت تا برای حفظ و نگهداری قرآن کریم، قواعدی را پایه ریزی نماید و آن را به شاگرد خود ابوالاسود دؤنلی (متوفای ۶۹ هـ ق) آموزش دهد^۱، آن گاه ابوالاسود تصمیم می گیرد برای صحت قرائت عموم مردم، قرآن را علامت گذاری نماید^۲. او برای این کار، یکی از برجسته ترین نویسندگان آن روز را به

۱. آیت الله سید حسن صدر رحمه الله در کتاب «تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام» در رابط با «بنیان گذار علم نحو»، گفتار دانشمندان شیعه و سنی را بیان کرده که فرسوده آن چنین است:
ابوالاسود دؤنلی می گوید: بر حضرت علی (ع) وارد شدم و او را در حال فکر کردن دیدم. عرض داشتم ای امیرمؤمنان چه چیز شما را به فکر واداشته است؟ حضرت فرمودند: در سخن گفتن مردم شهر شما، اشتباهاتی را شنیدم. از این دو تصمیم گرفتم، نوشته ای را تهیه کنم که در برگرفته «اصول کلام عرب» باشد، عرضه داشتم: اگر چنین کنی ما را زنده کرده ای و این اصول نزد ما باقی خواهد ماند. سپس نوشته ای را به من نشان داد که در آن نوشته شده بود: «بسم الله الرحمن الرحیم، کلام بر سه قسم است: اسم، فعل و حرف... (و به تشریح اسم و فعل و حرف پرداخته بود)».

از حضرت خواستم تا به من اجازه دهد که من این کار را به انجام رسانم، حضرت موافقت فرمودند و من نوشته های خود را بر ایشان عرضه می داشتم و آن حضرت با کم و زیاد نمودن مطالب، مرا راهنمایی می فرمودند.
۲. می گویند: ابوالاسود دؤنلی در مسیر راه خود، به عربی برخورد می کند که این آیه قرآن را ﴿إِنَّ اللَّهَ بَرِّیْ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ وَرَسُولُهُ﴾ را به کسر لام رسول (رَسُولُهُ) می خواند؛ این کار بر او گران آمد و گفت: خداوند گرامی تر از آن است که از پیامبرش ﷺ بیزار باشد و این امر باعث شد تا به اعراب گذاری قرآن بپردازد.

کار می‌گیرد و از او می‌خواهد تا قرآن را با رنگی متفاوت از رنگ متن، طبق گفته‌های او علامت‌گذاری نماید.

ابوالاسود از او می‌خواهد تا هنگام تلاوت قرآن، نگاه به حرکت لب‌های او نماید، اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت گشودن به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز بالای آن حرف قرار دهد (—) تا نشانگر مفتوح بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «فَتْحَه» نامید و اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت افتادگی و شکستن به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز، زیر همان حرف قرار دهد (•) تا نشانگر مکسور بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «کَسْرَه» نامید و اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت بهم پیوستگی به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز در جلوی آن حرف قرار دهد (—) تا نشانگر مضموم بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «ضَمّه» نامید؛ مانند:

رَسُولُهُ = رَسُوْلُهُ رُسُوْلُهُ = رُسُوْلُهُ

ابوالاسود، شمرده شمرده، آیات قرآن را می‌خواند و نویسنده، حروف و کلمات قرآن را به منظور نشان دادن اعراب آنها نقطه‌گذاری می‌فرمود، و هر برگه از قرآن که نقطه‌گذاری آن انجام می‌گرفت، ابوالاسود آن را بازمینی می‌کرد و به همین ترتیب، تمام قرآن، نقطه‌گذاری شد و دیگران نیز از این روش در نگارش قرآن‌ها، پیروی نمودند؛ علامت‌گذاری اولیه قرآن، برای نشان دادن اعراب کلمات بود، از این رو به آن «نقطه اعراب» می‌گفتند.

با پیروی از این روش، صحیح خواندن قرآن از نظر اعراب، تا اندازه‌ای تحقق پیدا کرد ولی مشکل تشخیص حروف متشابه، همچنان باقی بود، برای برطرف نمودن این اشکال، دو تن از شاگردان ابوالاسود به نام‌های یَحْيَى بن يَعْمَر (متوفای ۹۰ هـ ق)

۱. اعراب، به معنای: سخن گفتن، درست و فصیح، آشکار و روشن ساختن، و چون با علامت‌گذاری حروف کلمات، تلفظ صحیح آن کلمه، روشن می‌شود از این رو می‌گویند: کلمه را اعراب‌گذاری کرد.

و نصر بن عاصم (متوفای ۷۹ هـ ق) با استفاده از تجربه‌های استاد خود، حروف را نقطه‌گذاری نمودند تا حروف متشابه از یکدیگر تمیز داده شوند و برای این که نقطه اعراب با نقطه حروف (اعجام)^۱، اشتباه نشود، نقطه‌های حروف را همرنگ حروف «مشکی» و نقطه اعراب را با همان رنگ قرمز می‌نوشتند.

پس از مدتی از نقطه‌های زرد رنگ یا لاجوردی برای تشخیص الف، واو و یایی که به صورت همزه خوانده می‌شدند و از نقطه سبز برای تمیز دادن همزه وصل در ابتدای کلمات، استفاده نمودند.

این کار با اندازه‌ی زیادی توانست، مشکل تشخیص حروف متشابه را برطرف نماید ولی مشکل به در بیان رنگ‌های متفاوت برای منظورهای مختلف در کتابت، خلیل بن احمد فرایندی (متوفای ۱۷۰ هـ ق) را بر آن داشت تا نقطه‌هایی که نماینگر اعراب و همزه بود تغییر شکل دهد.

وی برای تشخیص حرکت فتنه، از شکل الف، کسره از شکل یاء و ضمه از شکل واو کمک گرفت و آنها را به صورت نو، کتر در بالا و زیر حروف قرار داد و برای همزه از قسمت بالای حرف عین «» و برای علامت‌های سکون، تشدید، مدّ و... شکل‌های دیگری را وضع نمود که به یاری آنها، جزئیات هر یک را به طور جداگانه در مبحث علامت‌ها، بیان خواهیم کرد.

بعد از او نیز تغییراتی در مورد رسم الخط قرآن کریم انجام گرفت که هر یک در سهولت قرائت و آموزش قرآن، نقش به سزایی داشت و مروری بر استقلال بیشتر مسلمانان قرار گرفت.^۲

۱. عَجْمٌ یا أَعْجَمَ الحرف، یعنی: با نقطه‌گذاری، حرف را از ابهام خارج کرد.

حرفی که از نظر شکلی یکسانند، چون با نقطه‌گذاری از یکدیگر تمیز داده می‌شوند، از این رو به این نقطه‌ها، «نقطه اعراب» می‌گویند.

۲. المصاحف «سجستانی»: المحکم فی نقط المصاحف «ابوعمر و عثمان بن سعید الدانی»: البرهان فی علوم القرآن، ج ۱ «الزکشی»: الاتقان «جلال الدین السیوطی»: دلیل الحیران علی مورد الطمان «ابراهیم بن احمد المارغنی»: مناهل العرفان، ج ۱ «الزرقانی»: التمهید فی علوم القرآن، ج ۱ «آیه الله محمد هادی معرفت»: تاریخ قرآن کریم «دکتر حجتی»: تأسیس الشیعة لعلوم الاسلام «آیه الله سید حسن صدر».

کتاب حاضر، در رابطه با نظام آموزشی حوزه‌های علمیه «سال اول تحصیلی» و «دانشگاه‌ها» تهیه شده است و شامل سه بخش روان خوانی، تجوید و وقف و ابتداء می‌باشد. کاربرد این کتاب برای افرادی است که با اصول نگارش و علامت‌گذاری قرآن کریم، آشنایی اجمالی دارند ولی به علت عدم تمرین، بر روان خوانی قرآن، مسلط نمی‌باشند و مایلند با قواعد علم تجوید و وقف و ابتداء نیز آشنا شوند.

بخش اول: روان خوانی قرآن کریم

از مهم‌ترین آشنایی با قواعد تجوید، تسلط کامل بر روان خوانی قرآن کریم می‌باشد، از این رو بخش اول، برای افرادی تنظیم گردیده است که توان قرائت قرآن به صورت روان و بدون غلط را ندارند.

افرادی که با مشکل روان خوانی مواجه هستند، دو دسته‌اند:

دسته اول: افرادی که با قواعد و خوانی قرآن کریم، آشنایی ندارند.

دسته دوم: افرادی که آشنایی اجمالی با قواعد روان خوانی را دارند ولی به خاطر عدم تمرین بر روی آیات قرآن، نتوانسته‌اند، مطالب فراگرفته را در حافظه خود نگهدارند.

به منظور آشنایی با تمامی مطالب لازم برای صحیح خوانی از نظر نگارش و علامت‌گذاری و تسلط بر روان خوانی قرآن کریم، بخش اول این کتاب، تنظیم شده است و برای این که تکراری و خسته کننده نباشد، ضمن ریشه‌یابی علامت‌ها (از نظر شکل، اسم و تلفظ) و قواعد و بررسی تفاوت آنها بر اساس قرآن‌های با رسم الخط عربی و فارسی، لحن عربی قرائت نیز در متن آموزش گنجانده شده تا زمینه لازم برای فراگیری قواعد تجویدی نیز فراهم شده باشد.

این بخش برای یک واحد درسی تهیه شده و با توجه به این که همه افراد کلاس، در یک سطح نمی‌باشند، چند ساعت تمرین، جهت تقویت آموخته‌های

آنان و تسلط کامل بر روان‌خوانی قرآن کریم برای معلمین گرامی در نظر گرفته شده تا بعد از هر درس که لازم دانستند تمرین نمایند.

یادسپاری:

- ۱- درس‌بندی و تنظیم مباحث این بخش، برای افرادی است که با مشکل روان‌خوانی قرآن کریم مواجه می‌باشند، از این رو معلمین ارجمند قبل از تدریس، متعلمین خود را از نظر روان‌خوانی، مورد ارزشیابی قرار دهند و بر اساس تشخیص خود می‌توانند چند درس را در یک جلسه، تدریس نمایند؛ و در صورتی که همه افراد کلاس، مشکل روان‌خوانی را نداشتند به تدریس بخش دوم کتاب بپردازند.
- ۲- هدف از تدریس این بخش، تنها یادگیری و حفظ قواعد نیست بلکه تسلط کامل بر روان‌خوانی - آن به صورت صحیح می‌باشد، از این رو قبل از شروع بخش دوم، کلیه متعلمین می‌بایست توانایی خواندن تمامی قسمت‌های قرآن را به صورت صحیح، روان و بدون مکث کردن، داشته باشند و تنها قبولی در امتحان کتبی کفایت نمی‌کند.

بخش دوم: تجوید قرآن کریم

قرائت قرآن، بر اساس آیه شریفه «وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِلاً»^۱ باید به صورت «ترتیل» باشد؛ و «قرائت ترتیل»، بر اساس فرمایش مولای متقیان حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قرائتی است که دارای دو ویژگی باشد.^۲

۱- «بیان الحروف»، حروف به صورت صحیح و آشکار بیان شوند.

۲- «حفظ الوقوف»، انتخاب جای مناسب برای وقف نمودن.

۱. مزمل، ۴.

۲. تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵ «الترتیل حفظ الوقوف و بیان الحروف» و در بحارالانوار، ج ۶۷، ص ۳۲۳ «الترتیل حفظ الوقوف و اداء الحروف» و در التشر فی القراءات العشر، ج ۱، ص ۲۰۹ «الترتیل تجوید الحروف و معرفة الوقوف»؛ آمده است، معنای هر سه عبارت یکی است، (تواتر معنوی).

برای تحقق فرمایش آن حضرت، «علم تجوید» برای «بیان الحروف»، و «علم وقف و ابتداء» برای «حفظ الوقوف»، تأسیس گردید تا با در نظر گرفتن اصول و ضوابط آنها، «قرائت ترتیل»، تحقق یابد.

بخش دوم کتاب، اختصاص به قواعد تجوید دارد؛ ضرورت یادگیری «علم تجوید»، از این جا شروع می شود که هر مسلمانی در هر یک از نمازهای پنجگانه خود می بایست دو بار سوره حمد و یکی دیگر از سوره های قرآن را بخواند و اضافه بر آن، سایر اذکار نماز نیز باید به صورت عربی باشد و چنانچه حروف و کلمات آیات و اذکار به صورت صحیح تلفظ نشوند، باعث تغییر در معانی و موجب بطلان نماز خواهد شد. از این رو، فقهای بزرگوار فرموده اند:

۱- کسی که قرائت صحیح نیست، واجب است یاد بگیرد، اگر چه مُتَمَكِّن از اقتدا کردن نیز باشد و همچنین واجب است یادگیری سایر اجزای نماز...^۱

۲- (واجب است که قرائت صحیح باشد) پس اگر عمداً به چیزی از کلمات یا حروف (حمد و سوره) خلل وارد کند، اگر رفی را به حرف دیگر تبدیل نماید، حتی «ضاد» را به «ظاء» یا بالعکس، نمزش باطل است، و همچنین اگر اخلال در حرکت بنایی یا اعراب یا مد واجب یا تشدید یا سکن لازم باشد و یا «حرفی را از غیر مخرج ادا کند به طوری که در عُرف عرب از صدق آن حرف، بیرون رود، نماز باطل است»^۲.

بخش دوم کتاب، در قالب دو واحد درسی تنظیم گردیده است. یک واحد آن، جهت یادگیری قواعد تجوید و واحد دیگر، برای تمرین عملی بیشتر روی آیات، به منظور جای گیری صحیح قواعد فرا گرفته شده در حافظه می باشد، از این رو معلمان محترم با توجه به تفاوت سطح افراد هر کلاس، به تمرین عملی پردازند.

۱. عروة الوثقی (فی احکام القرائة)، مسألة ۳۲ و ۳۷.

۲. همان.

بخش سوم: وقف و ابتدا

در اهمّیت مسأله «وقف و ابتدا»، اضافه بر فرمایش حضرت علی علیه السلام در تفسیر معنای «ترتیل»، علمای قرائت بر این عقیده‌اند: «کسی که وقف را نشناسد، قرآن خواندن را نمی‌داند»، از این رو بخش سوم و پایانی را اختصاص به فشرده‌ای از «قواعد وقف و ابتدا»، (در قالب یک واحد درسی) دادیم تا بارعایت آنها، قرائت ما بر اساس آیه شریفه «وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیْلًا» ، به صورت «ترتیل» باشد.

در این، خداوند متعال را شاکریم که به ما توفیق داد تا نوشته حاضر را تهیه و در اختیار علاقمندان قرآن کریم قرار دهیم، امیدواریم که معلمین عزیز با راهنمایی خود، ما را در جهت رفع نقایص این نوشته و ارائه کار بهتر، کمک نمایند.

من الله التوفیق

قم - شیخ علی حبیبی و محمدرضا شهیدی